

De nya medaljörerna

Vid årsmötet i Säbyholm, Upplands-Bro kommun, 24 maj 1970 tilldelade Upplands fornminnesförening sin förtjänstmedalj fru Kerstin Broberg, Älvkarleby, redaktör Edvin Gustavsson, Uppsala och fil. mag. Göran Strömbeck, Bromma. Här nedan berättar de medaljerade om sig själva och om sitt kulturminnesvårdande intresse.

KERSTIN BROBERG

Min far var anläggare. Några år före sekelskiftet sökte han sig bort från sin hembygd i Närke för att få sin utkomst vid kraftverksbyggen i Dalälven. I Söderfors träffade han den smeddötter som sedan blev min mor. Jag är född 1903 mitt i den gamla bruksmiljö, där jag och mina tre bröder lärde oss att uppskatta den gamla brukstraditionen och samhörigheten. Många detaljer har mer än annat fastnat i minnet. Den stora klockan på kraftstationen och smederna i sina långa skjortor är sådana detaljer. Mors berättelser om sina barndomsminnen lade även grund till mitt intresse för hembygden och för det liv som våra förfäder levit i dessa bygder.

Midsommarfesterna med dans och musik av hornmusiken hörde till de årliga festerna på bruket. Släkträffar med utflykter med båten Svan till Bramsevallan eller någon annan fäbodvall i Hedesunda var högtidsstunder som minnes.

Sista åren i Söderfors bodde vi vid Långviken och vägen till skolan var lång. 1913 flyttade vi till Marma by. Far fortsatte att arbeta på anläggningen. Det var Älvkarleby och Untra som då byggdes. I Marma mötte ett för mig helt nytt samhälle. Marma var den lilla bondebyn som ännu hade spår av självhushållet kvar. Jag såg hur man bearbetade lin och jag såg till och med hur man tröskade med slaga. Det var en bonde som skulle lägga ett halm-tak och för att få halmen så hel som möjligt använde han den gamla metoden. Annars tröskade man med tröskverk som drevs av hästvandringar.

På sommaren »sunna» man över korna till Storön. Korna fick simma efter båtar över sundet. Morgon och kväll fick man sedan ro över för att mjölka. Jag fick många gånger följa med för att leta efter kor som villats bort. I den för mig så stora skogen fanns det mycket spännande saker. Det var kolarkojor, kolmilor och fäbodvallar med små ladugårdar.

I det närliggande stationssamhället Marma gick jag i skola. Till skolavslutningarna kom alltid den till såväl kropp som själ store kyrkoherden Tivell. Han kom för att lyssna på oss, men jag förstod inte hur han kunde höra något. Han somnade alltid redan i början av lektionen.

Marma var det lilla samhället med den stora militärförläggningen. Här utkämpades många strider mellan militären och bygdens pojkar. Ibland var det väl flickor som var orsaken och ibland var det något annat. Det behövdes nog inte så mycket för att det skulle gå att samla ihop ett bygång för att klå upp militären. Men jag minns också militärmusiken, som var ett omtyckt inslag i Marmas nöjesliv. Nöjeslokalen var annars endast ett gammalt hönshus, som templarna hade köpt och rustat upp. Där fick man inte dansa, endast ringlekar var tillåtna. En ringlek med några danstakter var mycket omtyckt. Att gå till stationen för att invänta sista tåget på kvällen var också ett mycket uppskattat nöje.

När skolan var avslutad kom jag ut i förvärvsarbete. Jag fick plats hos handlare Hedström i Marma. Handelsboden besöktes av folk från byarna omkring Marma och jag blev ofta i tillfälle att lyssna på berättelser om både gammalt och nytt, som hänt i bygden. Hade man tid att åka fram till handelsboden så hade man även tid att prata en stund.

1922 gifte jag mig med Petrus, som också var anläggare. Han var älvkarlebypojke och härstammade från gamle fjärdingsmannen Sam Jansson i länsmansbyn Tensmyra. Här kom jag i kontakt med en annan del av den gamla bygden omkring Dalälvens nedre del. På ena sidan om byn ligger åsen med sina starkt markerade strandterrasser. Dessa vittnar om att här har ett hav en gång sköljt bort en del av åsens grusmassor. På andra sidan om byn med sin gamla länsmansgård låg älven med det då pågående bygget för Lanforsens kraftverk. Så småningom kom jag i kontakt med Älvkarleby hembygdsförening. Jag såg Gammelgården växa upp genom stora insatser av de gamla hembygdsvännerna. Min egen insats i arbetet är blygsam. Det har varit mig en stor glädje att visa samlingarna för besökare från när och fjärran. Lika roligt har det varit att få städa och feja upp i gårdarna tillsammans med andra medlemmar i föreningen.

När jag fick hjälpa A. N. Sandén med katalogiseringen ställdes vi många gånger inför svåra problem. Varifrån hade de olika föremålen kommit och hur hade de fungerat? Samarbetet med Sandén och hans fru Anna fortsatte sedan när vi inredde »Smedstugan» vid Älvkarleö bruk. Under insamlingar av föremål för att utrusta stugan lärde jag mig att det ofta finns ett stort intresse hos gamla att skänka gamla saker för att hjälpa till att skapa ett bestående minne från gångna tider.

Det är min förhoppning att det i framtiden skall finnas folk, som har tid och intresse för att bevara det som samlats i våra hembygdsgrådar.

För medaljen, som tilldelats mig av Upplands fornminnesförening, ber jag att få tacka. Det gläder mig att de insatser jag gjort har uppmärksammats och ansetts vara värda att hedra på detta sätt.

K. B.

EDVIN GUSTAVSSON

Jag är född den 18 mars 1900 i Väddö och tjänstgjorde på Väddö folkhögskola åren 1918–1920. Jag har under en längre tid, närmare bestämt 1933–1959, varit redaktionell medarbetare i Östhammars Tidning. Dessutom har jag från 1918 medarbetat i dagspress, tidskrifter, årsböcker och samlingsverk. Jag

har tidigt kommit att intressera mig för allmän kulturhistoria och har väl utgivit ett 15-tal skrifter med bygdehistoriskt innehåll. Däribland kan nämnas ett häfte av Frösåkers hembygdsförenings årsskrift 1938. Vidare har jag utgivit en skrift om Ryssåret 1719 som kom ut av trycket år 1968. Främst är det Roslagen, som har intresserat mig, och därifrån har jag hämtat åtskilligt material till både tidningsartiklar och hembygdsbeskrivningar.

E. G.

GÖRAN STRÖMBECK

Min far var komminister i Valbo utanför Gävle, när jag föddes år 1899. Han kom sedan till Uppland som kyrkoherde i Fresta, där han verkade åren 1908–1930. Sitt liv slutade han i Stockholm 1932.

Själv har jag i många år eller från 1930 till pensioneringen 1966 varit yrkesmässigt verksam i Stockholm. Jag hade utbildat mig med tanke på lärarbanan och för det ändamålet avlagt fil. mag.-examen i nordiska språk, litteraturhistoria och två främmande språk, men skulle genom omständigheternas makt i stället komma att göra en insats som redaktör vid Förlaget Filadelfia i Stockholm.

Storstaden är således sedan fyrtio år en av mina tre hembygder, men hembygden framför andra är den uppländska, där jag växte upp och på allvar blev rotfast genom tidigt förvärvad förtrogenhet med bygd och natur och genom eget mångårigt studium av dess historia.

Mina föräldrar var utpräglad släktintresserade och hemmet i största utsträckning möblerat med antika stolar, soffor, bord och skåp — inte bara ärvda utan även förvärvade. Den vidsträckta, vid vår ankomst romantiskt förvildade prästgårdsträdgården lockade till upptäcktsfärder både geografiskt i den snåriga djungeln och historiskt i ett förflutet som man kunde ana sig till och drömma om under mäktiga flerhundraåriga lindar och i en halvt bortglömd berså med »grässoffor» byggda av jord i en fyrkant.

Prästgården bar också ett fantasieggande namn: Borgby. Borglämningar trodde vi oss se på en bestämd kulle i ena änden av det vida forngravfält som sträckte sig utmed prästgårdsparken. Föga anade jag då att en antikvariskt intresserad präst (Aschaneus) tre hundra år tidigare hade vankat omkring just på dessa gravbackar och sett syner av en »borg» och därefter börjat använda det nya pampiga namnet i stället för det gamla äkta gårdsnamnet Broby (även skrivet Bårby).

Jag började mitt hembygdsarbete i all enkelhet med en historik över kyrkan och församlingen. Den var byggd på idel lättåtkomligt stoff, som i alla fall räckte till för ett timplågt föredrag vid en församlingsafton i kyrkan. Samma år eller 1925 visiterade ärkebiskop Nathan Söderblom pastoratet, läste mitt manuskript och fick visitationsstämman att uppdra åt mig att författa en regelrätt hembygdsbok för skola och allmänhet.

Hembygdsboken blev aldrig skriven, men jag kom i gång med arkivforskningar som förde mig allt djupare in i hembygdens förflutna. Studieobjektet var framför allt Fresta och Hammarby socknars historia, men intresset utsträcktes småningom också till Eds socken. Det behandlade området har därigenom kommit att sammanfalla med den nuvarande kommunen Upplands-Väsby.

Under årens lopp har åtskilliga av mina hembygdshistoriska skildringar blivit tryckta huvudsakligen i lokalpressen. En uppsats om fornforskaren Mårten Aschaneus, som 1620–1641 var kyrkoherde i Fresta och Hammarby, publicerades 1946 i Stockholms stifts julbok.

Mitt ortshistoriska arkiv är numera (enligt gåvobrev av 17 juni 1968) donerat till Upplands-Väsby kommun, även om jag förfogar över det så länge jag själv bestämmer med hänsyn till alltjämt pågående hembygdshistoriskt arbete. Den samlade skildring av de tre socknarnas historia som jag nu håller på med, har givits formen av en kontinuerlig svit av bilder ur folkets liv.

Min ambition är att göra något nytt och ovanligt. Det skall bli lokalhistoria, men samtidigt också berättelse. Det bör kunna gå att göra ett sådant urval och en sådan beskärning av stoffet att skildringen hela tiden sysslar med orten och dess människor och händelser, men samtidigt begränsar sig till det som är konkret målande, tidstypiskt, allmänintressant och mänskligt.

Inom kommunen förberedes en enkel orientering över den kommunala organisationen mot bakgrund av en summarisk historisk översikt. Själv bidrar jag — låt mig säga — med en historisk läsebok. Kanske skall den kunna intressera inte bara ortens invånare, utan även en läsande allmänhet utanför hembygden.

G. S.